

מכות כא

משה שווערד

1. ריטב"א

[כא, א] ת"ר ושרט וכו', קסבר רבי יופי שריטה וגדידה אחת היא. פירוש ששתיהן בין ביד בין בכלי, וכיון דגבי גדידה כתיב למת הוא הדין לשריטה⁵⁴⁸, ואייתר לנפש דכתיב בשריטה לחייב על כל נפש. ומדלא יהיב תלמודא שיעורא לשריטה שמע מינה שהיא בכל שהוא⁵⁴⁹. ומיהו דוקא שריטה אסורה אבל להכות בידו על ראשו אין איסור כלל, והיינו דאמרינן⁵⁵⁰ על ר' עקיבא שהיה מכה בידו על ראשו, עד שדמו מגיע לארץ על ר' אליעזר רבו, מטעמא דאמרו שאין איסור אלא בשריטה ביד או בכלי, ואין אנו צריכין למה שכתבו בתוספות⁵⁵¹ דהתם על תורה ומצות

הוא דקא עביד ורחמנא אמר למת, והוא דוחק כי הדבר ברור בעצמו⁵⁵². וכן כתב רבינו הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם⁵⁵³.

2. תוספות מסכת סנהדרין דף סח עמוד א

היה מכה בבשרו - ומשום שרט לנפש (ויקרא יט) ליכא דמשום תורה קעביד כדאמר הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן.

3. ספר מרגליות הים-סנהדרין סח.

כו. היה מכה בבשרו כו'. בתוס' דמשום תורה קעביד כו'. ובמאירי (ע' רמח) כ' שלא נאסר אלא על צער המת אבל ר"ע על צער התורה שאבדה עשה כן והרי הוא כשורט על ביתו ועל ספינתו, וי"א שלא נאסר אלא בפני המת. וע' מנחת חינוך מצוה תס"ז, וראה

4. רמב"ם יד החזקה הלכות עבודת כוכבים פרק יב

(1) ופאה זו שמניחים בצדעים לא נתנו בו חכמים שיעור ושמענו מזקנינו שאינו מניח פחות מארבעים שערות ומותר ללקט הפאות במספריים לא נאסר אלא השחתה בתער:

(2) דרך כהני עובדי כוכבים היה להשחית זקנם לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן וחמש פאות יש בן לחי העליון ולחי התחתון מימין וכן משמאל ושכולת הזקן ולוקה על כל פאה ופאה ואם נטלן כולן כאחת לוקה חמש ואינו חייב עד שיגלחנו בתער שנאמר ולא תשחית את פאת זקנד גילות שיש בו השחתה לפיכך אם גלח זקנו במספריים פטור ואין המתגלח לוקה עד שיסייע ואשה מותרת להשחית זקנה אם יש לה שיער בזקן ואם השחיתה זקן האיש פטורה:

(3) השפה מותר לגלחו בתער והוא השיער שעל גב השפה העליונה וכן השיער המדולדל מן השפה התחתונה ואע"פ שהוא מותר לא נהגו ישראל להשחיתו אלא יגלח קצתו עד שלא יעכב אכילה ושתייה:

(4) העברת השיער משאר הגוף כגון בית השחי ובית הערוה אינו אסור מן התורה אלא מדברי סופרים והמעבירו מכין אותו מכת מרדות במה דברים אמורים במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים כדי שלא יתקן עצמו תיקון נשים אבל במקום שמעבירין השיער הנשים ואנשים אם העביר אין מכין אותו ומותר להעביר שיער שאר איברים במספריים בכל מקום:

5. המאירי על מסכת מכות דף כ/ב

יש מחמירין שלא להעביר תער בזקנם כלל ממה שאמר רב במסכת נזיר מיקל אדם כל גופו בתער ופרשוה שם במספרים כעין תער ואף בשאר אברים והרי הזקן אצלם כשאר אברים ולדעתנו לא נאמר בשאר אברים אלא מסרך עדי אשה ואין ראש זקן בכלל זה ואין לנו לדחות סוגיא שבכאן שנתבארו בה בהדיא חמש פאות שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטה כמו שביארנו במשנה אלא שיש באין באיסור זה מצד ספק שנולד להם במקומות אלו ומצד מה שאמרו בנגעים פרק עשירי לענין נתקים איזהו זקן מן הפרק של לחי עד פיקה של גרגרת שמשמע שסוף הזקן עד פיקה של גרגרת והוא מקום שפוי כובע למטה מסנטירו ואין זה כלום ובתיספתא התבאר בהדיא שלא נאמר תחום זה אלא לנגעים וכן מעשים בכל יום שאף אותם שנהגו שלא לספר בתער כלל מספרים הם השפם ותחתית הזקן המתחבר לצואר בלא שום פקפוק אלא שגדולי המחברים כתבו אף בשפם שאף על פי שהוא מותר לא נהגו להשחיתו אלא לגלח קצתו עד שלא יעכב אכילה ושתייה:

6. ריטב"א

ועל הזקן שתיים מכאן ושתיים מכאן. אמרו בגמרא מחוי רב ששת בין פירקא דיקנא, ונחלקו המפרשים ז"ל בהם, כי הר"ם⁵⁶¹ ז"ל כתב שהם לחי העליון ולחי התחתון מימין ולחי העליון ולחי התחתון משמאל, ולפי דבריו ז"ל אין היתר התער אלא בשפה העליונה או למטה בגרון⁵⁶² חוץ לעצם כנגד תרבץ הסימנים בלבד או בצד הסימנים הסמוכים לחוטם. ור"ח⁵⁶³ ז"ל כתב אחד במקום חבור הלחי והצדעים, ואחד בסוף השפה מימין הרי שתיים וכן מהשמאל, ולא נתברר לנו דבריו יפה. ויש אומרים כי הפאות הם בחבור הלחי העליון, תחילתו מתחת האוון כשמתחבר עם הלחי

ומתוך כל הפירושים הללו אין לנו היתר תער אלא בשפה העליונה ותחת הגרון כמו שכתבנו, וגם בזה צריך לזוהר כמו שאמרו רבותינו הצרפתים⁵⁶⁷ ז"ל שלא ימשוך העור שהוא כנגד הסנטר כלפי מטה וישחית בסנטר, וחסידיים ויראי חטא אין נוגעין בתער כלל בשום מקום והוא המשובח.

7. ריטב"א

ת"ר ופאת זקנם וכו' עד הא כיצד (הוא) גלוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער. וכן הלכתא, ומשורת הדין כל שהוא במספרים אפילו כעין תער מותר⁵⁷⁰, אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים, וכן ראוי לעשות. ועוד אמרו בתוספתא⁵⁷¹ כי גם במספריים יש לזוהר מפני שהזוג של מטה משחית כתער, ואמרו⁵⁷² כי הרב רבינו יעקב מקוצי היה אומר לספר הזוהר שלא תנוד זוג של מטה ע"כ.

ומסוגיא דשמעתא הוי משמע, דדוקא בהשחתה דזקן לא הוי השחתה אלא בתער משום דכתיב⁵⁷³ ביה גלוח והשחתה, אבל בהקפת הראש בכל דבר אסור ואפילו במספריים דהא לא תקיפו כתיב ביה, ובכולה סוגיין לא איירי בהא אלא לענין השחתת זקן בלחוד, אבל מצינו בחוספתא⁵⁷⁴ ואינו חייב עד שיקיפנו בתער. וכן פסק הרמב"ם⁵⁷⁵ ז"ל. ואפשר דנפקא לן לתוספתא האי דינא, משום דכיון דהקפה היא השוואת

מי אמר את הדינים דלהלן?

לרב פפא	לרב נחמן	
רב מלכיו	רב מלכיו	שפוד - שמעתא
רב מלכיא	רב מלכיו	שפחות - משנה
רב מלכיו	רב מלכיו	גומות - שמעתא
רב מלכיא	רב מלכיא	בלורית - ברייתא
ללשון א' בריב"ן: רב מלכיא [2]	רב מלכיא	אפר מקלה - שמעתא
ללשון ב' בריב"ן: רב מלכיו [3]		
רב מלכיא	רב מלכיא	גבינה - משנה

[2] בגמ' כתוב איכא ביניהו שפחות, והיינו שכל מחלוקתם הוא בסימן של רב מלכיו, שלרב נחמן שפוד שפחות וגומות רב מלכיו, ורב פפא חולק וסובר דרך השמעתא הוא רב מלכיו אבל שפחות שהוא משנה הוא רב מלכיא. אולם בסימן של רב מלכיא לא נחלק רב פפא ומודה שבלורית ואפר מקלה וגבינה רב מלכיא אמרם.

[3] לשון שני הביא ריב"ן שהנפק"מ ביניהם הוא שפחות ואפר מקלה שנגדה, והיינו שגם נחלק רב פפא בסימן של רב מלכיא וס"ל שהוא אמר רק משניות או ברייתות ולא שמעתא, וא"כ אפר מקלה שהיא שמעתא רב מלכיו אמרה.

8. ריטב"א

מתני'. נזיר שהיה שותה יין כל היום אינו חייב אלא אחת. פירש רש"י⁵⁹⁴ ז"ל כי אי אפשר לחייבו אלא על מה ששתה תוך כדי דבור של התראה, דאלו במה ששתה אחרי כן יוכל לומר אשתלאי⁵⁹⁵. והקשו בתוספות⁵⁹⁶ דהא כהן שבא על חמש אלמנות, או על אלמנה וגרושה וחללה וזונה בגופין מחולקין חייב בהתראה אחת על כל אחת ואחת, כדמוכח בפרק עשרה יוחסין⁵⁹⁷ משום דהו גופין מחולקין, ואמאי לימא אשתלאי, אלא ודאי דכיון שהתחיל בעבירה סמוך להתראה תו ליכא למימר אשתלאי על האחרות⁵⁹⁸. וכן במי

רנג אות ב) שנעלם ממנו דברי רבינו. 594 בפירוש הריב"ן לפנינו ליתא, אלא ברש"י על הרי"ף במשנתנו נמצא מבוואר כן וכפירוש זה הובא בתוס' שאנץ בשם הרשב"ם לעיל כ, ב, ובתוס' שם ד"ה לא בשם פירוש הקונטרס. וכ"כ בר"י מלוגיל על משנה זו.

שהיה לפניו איסורין הרבה והתרו עליו על כולם ואכלן כולם חייב על כל אחד ואחד⁵⁹⁹, כיון שהתחיל באחת מהם תוך כדי דבור של התראה. וטעמא דהכא פירש ר"י ז"ל דהכא כיון שכל היין ששתה שם אחד וגוף אחד, אע"פ שהולך ושותה בזה אחר זה הכל נחשב שתיה אחת כיון שאין כאן אלא התראה אחת, ולאפוקי היכא דהו איסורין חלוקין⁵⁹⁹ או גופין חלוקין דחשיבא התראה אכל חדא וחדא.

9. ריטב"א

אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת. אע"פ שהיה שותה בלא הפסק. ולדעת ר"י⁶⁰⁰ ז"ל הוא הדין שאם היה מפסיק בינתיים דחייב בהתראה אחת, דאכל שתיה ושתייה חיילא התראה דהא עבדינא כגופין מחולקין, ותנא נקט איך דמשמע ליה רבותא טפי. והא דסגי להתראה באומר אל תשתה, לישנא קלילא נקט דהא בעינן שיאמרו לו אל תשתה כדי שלא תלקה. אי נמי כיון דהתראה ראשונה התרו בו לגמרי, מסתייא בהתראות אחרונות בלשון אל תשתה לחוד, דכולהו על קיימתא קיימתא.

10. ריטב"א

[כא, ב] גמרא. אמר רב ביבי וכו' רב אשי אמר אפילו לא היה פושט כלום אלא ששהה כדי לפשוט וללבוש והיו מתרין בו על כל שיהיה ושהיה חייב על כל אחת ואחת. וקשיא ליה לרבינו מאיר ז"ל היאך לוקה לדברי רב אשי הא לא עבד מעשה, ולא תירץ כלום. אבל בתוספות⁶⁰⁴ תירצו דכיון שהיה יכול לפשוט ואינו פושט ועומד במלבושו זה חשוב מעשה⁶⁰⁵, דבכלל לא תלבש דאמר רחמנא הוא שלא יעמוד לבוש וזה חשוב לו כל שעה כאלו לובש. והביאו ראיה לדבריהם מנזיר שנכנס לבית הקברות בשידה תיבה ומגדל ופרעו עליו את המעזיבה שהוא חייב על כל שיהיה ושהיה, ואע"ג דלא עביד מעשה, כיון דבכניסה או בפריעה עביד מעשה והוא שוהה

וכ"כ בתוס' שאנץ והנמוק"י כאן. 605 בפשוט נראה דמה שכתב רבינו "דכיון שהיה יכול לפשוט ואינו פושט ועומד במלבושו זה חשוב מעשה" הכונה היא כמש"כ התוס' שאנץ והנמוק"י כאן, דכיון דתחלת לבישתו היתה ע"י מעשה על כן גם מה שהוא עומד לבוש ואינו פושטו חשוב מעשה, דאל"כ מה הביא ראיה מנזיר שנכנס לביה"ק וכו' הלא התם שאני שתחילת כניסתו היה ע"י מעשה, וע"כ דגם בלבישת כלאים לא נחשב למעשה מה שהוא עומד לבוש ואינו פושט את הבגד אלא בצירוף הטעם משום דתחילת לבישתו היתה ע"י מעשה [וכן מבואר בשו"ת אבני נזר אר"ה סימן צד]. ולכן פלא מה שכתב הכס"מ בשם הריטב"א בכלאים פ"י ה"ל, "שמאחר שהיה בידו לתקן להסיר האיסור מעליו בכל פעם שמתרים בו חשיבי כלובש". [ובשו"ת שאגת אריה החדשות (סימן יב) תמה עליו דאין זה מספיק דמה בכך שבידו להסיר האיסור, מ"מ מה שאינו מסיר הוי בשב ואל תעשה ומאי שנא מנותר, ולבסוף כתב

דכונת הריטב"א היא משום דתחילת הלבישה היתה ע"י מעשה, ודברי השאג"א מוכרחים וכמו שכתבתי והוכחתי לעיל בדברי רבינו. 606 מג, א.

11. דף על הדף מכות דף כא עמוד ב

במשנה: ובשביעית ויום טוב וכו'. בבית הלוי (ח"א סי' י"ז) הקשה איך חל איסור יו"ט על שביעית כיון דתוספת שביעית דאורייתא א"כ כשחל יו"ט אין איסור חל על איסור וכשנכנס ר"ה כבר נאסר באיסור עבודה מצד שביעית (והאי תנא לית ליה איסור כולל כמבואר בגמ')?

וכתב הגאון רא"ל שטיינמן שליט"א בספרו אילת השחר ליישב, דלכאורה קשה, למה לא יחול איסור יוהכ"פ על נבלה שנתנבלה ביוהכ"פ, דהא כל רגע צריך לחול איסור יוהכ"פ, וברגע שנתנבלה אז יחולו שניהם כאחת, וע"כ צ"ל דבכניסת היום חל כבר קדושת ואיסור יוהכ"פ על כל היום ואין הפל' דכל רגע חל איסור של יוהכ"פ וכן בכל שבת ויו"ט, ונמצא דקדם איסור יוהכ"פ, וכשנתנבלה אח"כ אין איסור חל על איסור. (ע"ה הל' יו"ט בזה).

אבל זה ודאי, דאין איסור שביעית חל ברגע של תוספת שביעית על כל שביעית, דלא שייך לאמר דבר"ח אלול נאסרה העבודה על כל שנה הבאה, דאיסור שביעית אינו מפני יום ר"ח אלול שקדם לו אלא בכניסת החג חל איסור שביעית, ואיסור תוספת, איסור בפני עצמו הוא שחל קודם לשביעית, ונמצא דכשחל ר"ח חל עליו שני איסורים בבת אחת, איסור חרישה של יו"ט ואיסור חרישה של שביעית, ואין כאן הכלל של אין איסור חל על איסור דאיסור של לפני ר"ח כבר פקע, וכעת יש איסור חדש של שביעית שחל ברגע אחד עם כניסת החג.

12. שערם מצויינים בהלכה

ולילקי נמי משום זורע ביום טוב. הקשה
 בערוך לנר, האיך יתחייב משום
 זורע ביו"ט, הא זורע בכלאי הכרם אסור
 בהנאה, וא"כ מקלקל הוא, ולא חשיב
 מלאכה. ותירץ דחשיב תיקון לגבי נכרי
 שיכול לאכלו, וכש"כ דחשיב תיקון שעושהו
 ראוי לאכילה לנכרי, ואף שהקלקול יתר על
 התיקון, מכל מקום לענין חיוב מלאכה לא
 בעינן רק תיקון קצת, אבל מהתוס' במס'
 שבת (קו. ד"ה החובל) נראה דתקון לנכרי לא
 חשיב תקון באיסורי הנאה, וצ"ע. וכבר
 הקשה כן בשו"ת בית אפרים (או"ח סי' נג).
 ובמנ"ח (מצוה חצר-יג) הביא הקושיא בשם
 הפלתי, ותירץ הפלתי דהזורע כרמו בשביעית
 לא נאסר, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו
 [עי' ברמב"ם כלאים פ"ה ה"ח], והרי כאן מיירי
 בשביעית, וא"כ אינו נאסר משום כלאי
 הכרם. והמנ"ח מפרש דהקושיא מעיקרא
 ליחא, דלא מקרי מקלקל שיהא פטור, רק
 אם הוא דרך קלקול והשחתה כמנהג העולם,
 אבל מה שהוא מתקן על פי מנהגו של עולם
 אף דאיסורא רביע עלה, מ"מ לא מקרי
 מקלקל, עיי"ש מש"כ עוד בזה.
 הקשה בשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' קיז)
 במה דעובר משום חורש ביו"ט, הא אמרינן
 במס' שבת (קג.) דכל חיוב דחורש הוא משום
 דראוי לנטוע בה זרעים, וא"כ הכא דמיירי
 שחרש בבית הטומאה דהיינו ביה"ק, הלא
 אסור בהנאה, וא"כ אינו ראוי לזריעה, כיון

שהנטיעות יהא אסורים [עי' בב"י (יו"ד סי' שסח)
 בשם הר"ן], ולמה חייב משום חורש, הלא הוא
 מקלקל גמור. ועוד קשה דאמאי חייב משום
 זורע הרי הם אסורים בהנאה, ותירץ דקבר
 שאסור בהנאה אינו אלא מדרבנן, וא"כ שפיר
 חייב משום זורע וחורש כיון דמדאורייתא
 הוא מתקן גמור. עוד תירץ עפ"י מש"כ
 בשו"ת רעק"א (סי' מה) דדעת הגר"א דהעפר
 שע"ג המת שאינו צריך לכיסוי מותר בהנאה,
 א"כ הוי זה וזה גורם דמותר, כיון דבודאי
 רוב היניקה הוא מהעפר דמותר בהנאה.

"חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ביו"ט"
 (מכות כא ב). פירוש: בשבת העושה כמה מלאכות
 בהעלם אחד, חייב על כל אחת, אך ביו"ט אינו חייב
 אלא אחת על כולם.]- בשבת הנ"מ היא רק להתחייב
 חטאת בשוגג על כל מלאכה ומלאכה, אבל בעושה במזיד שחייב סקילה,
 הרי אי אפשר לחייבו יותר מסקילה אחת, ואילו ביו"ט, שאין בו חיוב
 קרבן בשוגג, הנידון הוא לענין העושה במזיד לחייבו מלקות].
 לענין יוה"כ, הסתפקו האחרונים (שער המלך שמיטה ויובל פ"א ה"א;
 טורי אבן מגילה ז ב) אם יש בו חילוק מלאכות, הן לגבי שוגג האם חייב
 על כל מלאכה ומלאכה חטאת, והן לגבי מזיד, האם חייב על כל מלאכה
 מלקות.

ביאור במהות
 השביתה בשבת,
 ביו"ט וביו"כ,
 והנפ"מ בזה לענין
 חילוק מלאכות
 וקרבו מוסף

אולי יש לצדד ולהכריע בספקם, לפי מה שנראה בביאור הטעם לכך שיש
 חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט²². שבת עיקרה זכר
 למעשה בראשית, שנשבות ממלאכה כדי שנזכור שהקב"ה ברא שמים
 וארץ. במעשה בראשית כל מלאכה ומלאכה נעשתה לתכלית ומתוך חכמה
 - "ה' בחכמה יסד ארץ" (משלי ג יט). לכן, שביתה מכל מלאכה ומלאכה,
 יש בה משום זכר למעשה בראשית, ששבת ה' מכל מלאכה ומלאכה שעשה
 בששת ימי בראשית, ולכן העובר על שביתה זו, חייב על כל מלאכה שעשה.
 יו"ט, לעומת זאת, עיקרו זכר ליציאת מצרים. מטרת המצרים בהעבידם
 את ישראל, לא היתה תוצאת המלאכה בעצם, כי אם להעביד את בני
 ישראל בפרך, וכפי שנאמר "את פיתם" - ראשון ראשון פי תהום בולעו
 (סוטה יא א) והיינו שרצו רק לפרוך את ישראל ולשברם חלילה. לפיכך
 אין גם חשיבות לכל מלאכה בפני עצמה ביו"ט אלא לשביתה ממלאכה
 בכלל, ואין לחייב בו על כמה מלאכות שעשאו בהעלם אחד.

לפי זה, הרי גם יוה"כ עיקרו לזכר יציאת מצרים, כשאר המועדים, ולכן
 יש לומר שאף הוא, אין בו חילוק מלאכות.

והבדל זה שבין שבת ליו"ט, יש בו נותן טעם גם להא דקרבו מוסף של
 שבת הוא רק שני כבשים לעולה, ואילו בשאר המועדות מביאים גם קרבן
 חטאת. משום ששבת היא זכר למעשה בראשית, שלא היה בו שום חסרון,
 לפיכך אין בה צורך לקרבן חטאת. אבל שאר המועדות שהם זכר ליציאת
 מצרים, והירידה למצרים נגרמה על ידי חסרון [כמ"ש בגמ' (נדריס לב א)
 שנתבע אברהם ונענש שירדו בניו למצרים ונשתעבדו בה], לכן מביאים
 בהם גם קרבן תיקון לחטא, שעיר חטאת.